

## Var de gift eller blev de gift?

### Om biografiske overgangsprædikater i amerikadansk

Karoline Kühl og Jan Heegård  
Københavns Universitet

#### Indledning

Projektet 'Danske Stemmer i USA og Argentina' (2014-2018, Københavns Universitet) har som mål at undersøge forskellene mellem danmarksdansk talesprog og det dansk, der tales og taltes af danske udvandrere og deres efterkommere i Nordamerika og Argentina.<sup>1</sup> I denne forbindelse er vi blandt talerne fra Nordamerika stødt på prædikater dannet af *var* samt en participiumsform af et overgangsverbum, hvor vi i danmarksdansk i alle dets variationer ville forvente *blev*<sup>2</sup>:

- (1) *vi var gift i 1906 og vi var gift for halvtreds år* (Corpus of North American Danish-kbl-73-PEH)

Med danmarksdanske øjne læses første helsætning, som at ægteskabet tidsmæssigt er lokaliseret til året 1906 og at det ikke er af betydning om denne tilstand også var gældende før og efter 1906. Men som det fremgår af det efterfølgende udsagn, er denne information vigtig. Det specificerende punktuelle tidsadverbial *i 1906* i første

---

<sup>1</sup> Projektet er finansieret af A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal, som Sempær Ardens-projekt af Carlsberg Fondet samt Nordisk Forskningsinstitut og Institut for Nordiske Sprog og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet.

<sup>2</sup> Tak til Steffen Höder for kommentarer til en tidligere version af artiklen.

helsætning lægger op til, at det er vielsen, der skal betegnes, og det går i danmarksdanske ører ikke godt i spænd med prædikatet *var gift*; Anden helsætning *og vi var gift for<sup>3</sup> halvtreds år* udelukker at parrets ægteskab kun varede i året 1906.

Det er forekomster som denne, der har henledt vores opmærksomhed på en mulig engelsk kontaktpåvirkning af amerikadansk i form af en overgeneraliserende brug af VÆRE + participium af overgangsverber, parallelt med brugen af BE på engelsk (*we were married in 1906 and we were married for 50 years*). Vores iagttagelse understøttes af Hasselmo, som konkluderer, at et overforbrug af hjælpeverbet VÆRE i perifrastiske passivkonstruktioner af overgangsverber er et karakteristisk træk i amerikaskandinavisk (amerikanorsk, -svensk og -dansk) syntaks: "...the use of *vara* and its other Scandinavian equivalents in forming the passive of verbs denoting 'transition of one state to another' (övergångsverb), *hon var tagen till hospitalet* (*hon blev tagen till hospitalet*) 'she was taken to the hospital'" (Hasselmo 2005:2133).

Også nyere analyser af amerikaisvensk noterer dette træk som typisk: "Also the use of passive forms appears to be affected by English [...]. American Swedish has eventive passives with *vara* 'be' + participle; see (15) where Standard Swedish would have a morphological passive (or possibly a periphrastic passive with *bli* 'become'). In Standard Swedish, *vara* is only used in stative passives [...]. (15) *De [kirkerne] var byggd har sa vi kunde ha en præst ifran Sverje* (Larsson, Tingsell og Andréasson 2015:378).

Den forskel i telicitet, som udtrykkes med perifrastiske passivkonstruktioner, som Larsson m.fl. henviser til, udtrykkes – som bekendt – også i dansk ved hjælp af hjælpeverbum: VÆRE-passiv har statisk betydning, mens BLIVE-passiv bruges om både overgange og aktiviteter (GDS:630, eksempel her *han blev skudt* vs. *han var skudt*). Juul Nielsen påpeger, at når supinum i VÆRE-passiv er et overgangsverbum, så udtrykker konstruktionen den tilstand, der indtræder efter overgangen. Dette implicerer, at den statiske VÆRE-passiv af et overgangsverbum bærer et element af retrospektivitet,

---

<sup>3</sup> I nordamerikadansk talesprog erstatter *for* i mange tilfælde durativt *i* (jf. Kühl 2015).

idet den tilstand, der er resultat af forudgående aktivitet/overgang, udtrykkes i *være*-passiven (Juul Nielsen 2015:445-448) *han var skudt* = tilstanden 'død', som resultat af *han blev skudt* = overgangen, aktiviteten). VÆRE og BLIVE kan naturligvis også være kopulaverber, der som sådan ikke styrer et infinit verbal, men danner et sammensat prædikat med prædikativ (GDS:292-297). Om VÆRE og BLIVE skal ses som hjælpe- eller kopulaverbum, og tilsvarende om det infinitte verbal skal ses som supinum eller som prædikativ, afhænger af fuldverbets semantisk-syntaktiske egenskaber (og forskellen er ikke altid entydig). Som vi vil se nedenfor, har det implikationer for om *var* + PRÆDIKAT i amerikadansk er udtryk for engelsk påvirkning eller ej.

Engelsk har haft stærk indflydelse på de skandinaviske emigranternes sprog i Nordamerika, og derfor er et overforbrug af VÆRE også i amerikadansk ikke overraskende. Men siden den forskning i amerikadansk ved I. Kjær og M. Baumann Larsen, som Hasselmo bygger sin overblikartikel på, kun i forholdsvis ringe omfang behandler strukturelle aspekter af amerikadansk syntaks, må det formodes, at Hasselmos beskrivelse af amerikaskandinavisk i overvejende grad har amerikanorsk og amerikavensk som grundlag. Der er derfor god grund til at se nærmere på brug af hjælpeverbum i perifrastiske passiver af overgangsverber i amerikadansk. Vores analyser tyder på, at det ikke er kun passivsystemet som sådan, der undergår en simplificering, men at det drejer sig om en mere generel tendens til (overfor)brug af VÆRE i kontekster, der i danmarksdansk tillader et valg mellem BLIVE og VÆRE (som hjælpe- eller kopulaverber). Men vi ser også et decideret overforbrug af VÆRE i kontekster, der beskriver overgange eller aktiviteter, og hvor man i danmarksdansk ville forvente en form af BLIVE (jf. eksempel (1)). Dette vil fremgå af analysen nedenfor. Først nogle metodiske betragtninger.

### **Datagrundlag**

Datagrundlaget for vores undersøgelse udgøres af LANCHART-korpusset af danmarksdansk talesprog og 'Corpus of North American Danish' (CoNAmDa). Begge korpusser har til huse ved Sprogforandringscentret ved Københavns Universitet.

LANCHART-korpuset består af sociolingvistiske interviews med danskere fra hele landet (med en overvægt fra København), i alle aldre og alle socialklasser. Interviewene er gennemført fra 1970'erne og til nu, og målet har været at genoptage talerne for at få et billede af sprogforandring i virkelig tid. LANCHART-korpuset bestod på undersøgelsestidspunktet (sommer 2016) af 8.756.000 ord (for et overblik over LANCHART-korpuset jf. Gregersen & Kristiansen 2015).

CoNAmDa bestod på undersøgelsestidspunktet (forår 2016) af 348.825 ord.<sup>4</sup> Det indeholder (sociolingvistiske) interviews gennemført af Iver Kjær, Mogens Baumann Larsen, Tore Kristiansen og Christopher Hale i USA og Canada fra 1960'erne og til 1990'erne. Disse optagelser af nordamerikadansk talesprog er i de sidste år blevet samlet, digitaliseret og udskrevet inden for projektet 'Danske Stemmer i USA og Argentina'. Talerne i CoNAmDa er emigranter fra Danmark eller efterkommere af disse. Deres fødeår spænder knap 100 år fra 1876 og til 1965. På interviewtidspunktet er de fleste er ældre mennesker (65+), og mange kan regnes som 'blue collar workers' eller er eller har været landmænd.<sup>5</sup>

## Undersøgelse

Vores søgningsgrundlag i LANCHART har i første omgang været alle forekomster af VÆRE i kombination med et participium. Herefter har vi sorteret forekomsterne efter participiumstype. Den overordnede konklusion for CoNAmDa var, at et usædvanligt brug af VÆRE især (men ikke udelukkende) forekommer med de biografiske overgangsverber *født*, *konfirmeret* og *gift* og kun med hjælpeverbet i præteritum (dvs. med *var*). Dette resultat har vi så taget som udgangspunkt for en sammenligning af alle forekomster af *var født/konfirmeret/gift* med alle forekomster af *blev født/konfirmeret/gift* i CoNAmDa og LANCHART. Vores mål har været en kortlægning af den interne fordeling af prædikaterne i danmarksdansk og i

<sup>4</sup> Siden er korpuset vokset til ca. 614.000 ord.

<sup>5</sup> For en mere detaljeret beskrivelse af hele 'Corpus of American Danish' (inklusive den argentiske del), jf. Kühl m.fl. (accepteret) 'CoAmDa. Et nyt dansk talesprogs-korpus.' *Danske Talesprog*.

### *Var de gift eller blev de gift?*

amerikadansk, men også en sammenligning af brugen af *var* og *blev* i de nævnte prædikater i danmarks- og amerikadansk.

For at kunne afgøre om prædikaterne betegner en dynamisk overgang eller en statisk tilstand, er vi blevet nødt til at inddrage den semantiske kontekst. Dette indebærer bl.a. forekomster af fx tids-, steds- og mådesadverbialer. På hvilken måde adverbialer kan have betydning for læsningen, ses tydeligt i følgende eksempel med prædikatet *var konfirmeret*:

- (2) *Jeg gik i Nørre Alle Skole, var konfirmeret i Sankt Johannes Kirken af pastor Gottschalk* (CoNAmDA-73-EVR)

Stedsadverbialet (*i Sankt Johannes Kirken*) og benævnelse af agens (*pastor Gottschalk*) lægger op til, at den amerikadanske taler her vil fortælle om selve konfirmationshandlingen, som var karakteriseret af et specifikt sted og en specifik person, og ikke om tilstanden 'at være konfirmeret'. Forekomsten af specificerende omstændigheder indgår derfor i vores kriterier for, om prædikatet betegner en overgang (fødslen, konfirmationen eller vielsen) eller en deraf resulterende tilstand (at være i live, at være konfirmeret eller at være gift). Fordi det dog absolut er muligt at konstruere kontekster, hvor *var født/konfirmeret/gift* kan bruges upåfaldende sammen med specificerende adverbier (fx indirekte tale eller non-realis, 'afstandskontekster' iflg. GDS: 681ff., især 688), er det naturligvis optagelsen som helhed, der udgør den semantiske kontekst for prædikatet, og vi har derfor inddraget denne samt de ikke-sproglige metadata, vi har om talerne. Nævnes der fx et andet sted i interviewet, at et par er blevet skilt og faktisk kun var gift i et års tid?

### **Kontrastive kvantitative sammenligninger**

Tabel 1 viser en ren kvantitativ sammenligning af prædikaternes forekomster i danmarksdansk og nordamerikadansk talesprog.

|                         | CoNAmDA (n=348.825) |                                                | LANCHART (n=8.755.893) |                                                |
|-------------------------|---------------------|------------------------------------------------|------------------------|------------------------------------------------|
|                         | n                   | Fordeling af<br>hjælpeverbum på<br>participium | n                      | Fordeling af<br>hjælpeverbum på<br>participium |
| <i>var født</i>         | 217                 | 92 %                                           | 82                     | 29 %                                           |
| <i>blev født</i>        | 19                  | 8 %                                            | 205                    | 71 %                                           |
| <i>var konfirmeret</i>  | 23                  | 44 %                                           | 1                      | 1 %                                            |
| <i>blev konfirmeret</i> | 29                  | 56 %                                           | 76                     | 99 %                                           |
| <i>var gift</i>         | 77                  | 30 %                                           | 98                     | 24 %                                           |
| <i>blev gift</i>        | 188                 | 70 %                                           | 316                    | 76 %                                           |

Tabel 1

Opgørelsen viser en klart anderledes fordeling af hjælpeverbene i danmarksdansk og nordamerikadansk talesprog for *født* og *konfirmeret*: Prædiketet *var født* dominerer tydeligt den nordamerikadanske sprogbrug med 217 forekomster over for 19 forekomster (8 %) af *blev født*. Ser man på LANCHART-korpusset, viser det sig, at *blev født* dominerer med 71 %, men at 29 % af forekomsterne stadig dannes med *var*. Sammenligner man korpusserne, bliver det klart, at de nordamerikadanske talere bruger *var født* meget mere end *blev født*, og, som følge deraf, optræder *var født* meget hyppigere end i danmarksdansk. Mens *var konfirmeret* kun optræder en enkel gang i LANCHART-korpusset, udgør det 44 % af alle forekomsterne i CoNAmDa. Selvom forekomsterne talmæssigt her er forholdsvist lave, viser denne fordeling en – set med danmarksdanske øjne – forhøjet brug af *var konfirmeret*. Brugen af *var/blev gift* viser en ensartet fordeling i begge korpusser, og her skal der kvalitative analyser til for at vise, at brugen i nordamerikadansk er anderledes end i danmarksdansk.

### Semantisk-grammatisk analyse af *var født/konfirmeret/gift* og *blev født/konfirmeret/gift*

I den følgende kvalitative analyse indgår der en karakteristik af fuldverbets semantisk-syntaktiske egenskaber, en diskussion af

hvorvidt prædikaterne er passiv- eller prædikativkonstruktioner og en kvalitativ analyse af deres optræden i nordamerikadansk og danmarksdansk.

***var født***

*Var/blev født* er den perifrastiske passiv [patiens + *føde* + af agens] af aktivkonstruktionen [agens + *føde* + patiens]. Fødslen er den dynamiske overgang/aktiviteten, som resulterer i tilstanden 'at være i live'. Dog synes der på dansk at være en præference for, at patiens (den fødte) profileres i forhold til agens (moren, den fødende) i dette prædikat, dvs. at agens sjældent nævnes i passivkonstruktionerne (både med *blev* og *var*). Muligvis er passivkonstruktionen også mere fremherskende end aktivkonstruktionen. Ifølge Bache (2000:211) optræder *born* i engelsk udelukkende med hjælp verbet BE, og Bache påpeger at BE + *born* ikke har nogen aktiv modpart.

Den kontrastive kvantitative sammenligning af forekomsten af *var født* og *blev født* i LANCHART-korpusset og CoNAmDA viser en (set med danmarksdanske øjne) generelt forhøjet brug af *var* i det nordamerikanske datasæt. En kvalitativ analyse viser dog ikke samme tydelige resultat, idet den nordamerikadanske brug af *var født* i mange tilfælde stemmer overens med danmarksdansk sprogbrug. Dette er bl.a. tilfældet, når prædikatet betegner tilstanden 'at være i live', når en generisk typelæsning tilsigtes (fx *piger der var født i Nyboder og var ugift når de var tredive og hvis far var pensioneret eller død, de kunne få en lejlighed* (bysoc1ny-06-HTH) = personer af denne type) eller når *var født* er en del af kongruenskonstruktionen *var født og opvokset*. 'Overforbruget' som resulterer i det tydelige kvantitative udsving, opstår i kontekster, hvor det er diffust, om prædikatet betegner overgangen (fødslen) eller tilstanden 'at være i live', jf. følgende eksempler, hvor heller ikke den bredere semantiske kontekst entydiggør udsagnet:

- (3) *nej de døde før jeg var født* (CoNAmDA-kbl-73-HAR)
- (4) *min mor hun var født i 1866* (CoNAmDA-kbl-73-SOH)

Siden der i sådanne ytringer ikke er noget indhold, der sætter entydigt fokus på enten den dynamiske overgang, fødslen, eller tilstanden 'at være i live', er det i eksemplerne (3) og (4) ikke udslagsgivende, om der bruges *blev* eller *var født* (dette gælder også for danmarksdansk).<sup>6</sup> Denne valgfrihed mellem to grammatisk og semantisk acceptable muligheder åbner muligheden for, at de nordamerikanske talere kan vælge den mulighed, der er fælles for deres to sprog, nemlig en form af VÆRE.

Heller ikke specificerende tids- og stedsadverbialer umuliggør en tilstandslæsning (og tilsvarende brug af *var født*), jf. følgende eksempler fra CoNAmDA:

- (5) *well, så levede de jo henne ved Oldham hvor jeg var født* (CoNAmDA-kbl-80-EMN)
- (6) *jeg var født i København, Eversgade* (CoNAmDA-kbl-76-KLU)
- (7) *and jeg var født i '96 så kan du figure [= engelsk] hvor gammel jeg er* (CoNAmDA-kbl-76-HAH)
- (8) *og så var jeg født måske så et år efter den tid* (CoNAmDA-kbl-73-AGL)

Den tydelige frekvenseffekt, som vi ser i den kontrastive kvantitative sammenligning, bygger altså ikke på egentlig ugrammatiske valg, men på en udnyttelse af eksisterende muligheder: Mens de danmarksdanske talere foretrækker *blev født*, vælger de nordamerikanske talere fortrinsvis *var født*. Kontakten med engelsk har her altså en indirekte effekt, idet den har indflydelse på talernes sproglige valg i semantisk-grammatiske kontekster med en høj grad af valgfrihed.

### ***var konfirmeret***

Til forskel fra *født* (og *gift*, se nedenfor) opfører *konfirmere* sig helt efter bogen, hvad angår aktiv-passiv og telicitetsdistinktionen med *være* og *blive*: *var/blev konfirmeret* [patients + *var/blev konfirmeret* + af agens] er passiv af dens aktive modstykke [agens + *konfirmere*

---

<sup>6</sup> I nordamerikadansk bruges absolut også *blev født* i disse kontekster, men der er ikke noget entydigt mønster i, hvornår *blev* vælges. Desuden tillader de 19 forekomster af *blev født* (over for 217 forekomster af *var født*) (jf. Tabel 1) ingen solide generaliseringer.

+ patiens]. Konfirmationen er den dynamiske overgang/aktiviteten, som resulterer i tilstanden 'at være konfirmeret'. Dog har *konfirmeret* en oplagt indbygget mulighed prædikativ læsning: Det at være konfirmeret er en tilstand, man ikke kan komme ud af, og som derfor må siges at være en vedvarende egenskab ved subjektet (der findes os bekendt ikke et ritual der kan 'af-konfirmere'). Det prædikative aspekt har nok været endnu mere udpræget i historisk tid, hvor konfirmationen står for overgangen til voksenalderen og de dertil hørende pligter og rettigheder. For de af CoNAmDas talere, som er født omkring 1900, er dette en relevant kontekst, og fem ud af 23 forekomster af *var konfirmeret* kan også læses som tilstanden 'at være voksen', fx

- (9) *vi måtte jo tjene så snart vi var konfirmeret og det var et hårdt liv* (CoNAmDA-kbl-73-LAR)

Den ene forekomst af *var konfirmeret* i LANCHART-korpusset betegner på samme måde tilstanden 'at være voksen' i form af en status med mere vidtgående rettigheder (at måtte drikke alkohol), som informanten opnåede efter vedkommendes konfirmation:

- (10) *hvornår måtte du få lov til at drikke ... så det var sådan cirka efter I var konfirmeret eller at I måtte begynde at...* (LANCHART-bylderup3gl-14-XMM)

De resterende 18 forekomster af *var konfirmeret* i CoNAmDa optræder dog sammen med en stedsbestemmelse (*jeg var konfirmeret ude i kolonien*), et mådesadverbial (*jeg var konfirmeret på dansk*) eller med en agens (*jeg var konfirmeret by en gammel mand*). Bestemmelserne specificerer konfirmationshandlingen, overgangen ved at henlægge aktiviteten til et bestemt sted, til et bestemt sprog og en specifik agens. I LANCHART-korpusset dannes disse kontekster konsekvent med *blev*. Det er muligt at konstruere upåfaldende eksempler med *var konfirmeret* + STED/MÅDE (sprog)/AGENS (fx *Hun var konfirmeret på dansk af pastor Grundtvig, men da hun senere blev gift, var gudstjenesten på engelsk.*), men i så fald skulle der være tale om indirekte tale, non-realis eller konstruktioner, hvor prædikatet danner

udgangspunkt for noget følgende. Dette er ikke tilfældet her, og derfor tyder det på, at brugen af *var* som hjælpeverbum i disse kontekster er en kontaktpåvirkning.

### ***var gift***

Det reciprokke verbum *gift* betegner en tilstand, som en person indgår i sammen med en andenpart. Tilstanden afstedkommes rituelt ved, at en tredjepart sanktionerer den i vielseshandlingen. Tilstanden kan afsluttes, enten ved at ledsageren dør, eller ved at man lader sig skille, dvs. rituelt 'af-gifte'.

Strukturelt set er *var gift* en prædikativkonstruktion, og tilsvarende er *var* her et kopulaverbum. *Var gift* kan ikke være en perifrastisk passiv, siden der ikke er et aktivt modstykke: *at gifte sig* og *at blive gift* er andre verber med en anden valens. Ikke desto mindre kan *blev gift* (af 'at blive gift') og prædikativkonstruktionen *var gift* bruges i de samme kontekster. Dermed skaber de i deres brug samme kontrast mellem en dynamisk og statisk læsning, som brug af BLIVE og VÆRE som hjælpeverbum i perifrastiske passivkonstruktioner ville gøre. Derfor giver en sammenligning mellem brugen af *var gift* og *blev gift* stadig mening.

Som nævnt ovenfor er forekomsten af *var gift* i CoNAmDa kvantitativt opåfaldende, idet den procentvise fordeling mellem *var gift* og *blev gift* inden for de to korpusser stort set svarer til hinanden. Ser man nøjere på forekomsterne af *var gift* i amerikadansk, bliver det tydeligt, at mange opåfaldende betegner tilstanden 'at være gift' (prædikativisk), fx

- (11) med durativt adverbial: *vi var gift i sixtyone year* (CoNAmDA-73-CLA)
- (12) om tilstanden 'ugift': *han var ikke gift og jeg var heller ikke gift* (CoNAmDA-kbl-73-CLC)
- (13) om tilstanden 'nygift': *i den tid da vi først var gift der skulle vi køre i min vogn* (CoNAmDA-kbl-73-AGL)
- (14) prædikativ som årsag: *de ville jo ikke tage mig fordi jeg var gift* (CoNAmDA-kbl-73-CRJ)
- (15) med ledsager: *så havde jeg kun den datter der var gift med en præst* (CoNAmDA-kbl-73-KSI)

*Var de gift eller blev de gift?*

Disse forekomster svarer til danmarksdansk, hvilket let kan bekræftes i LANCHART-korpusset. Men CoNAmDa viser også forekomster af *var gift*, som ikke findes i danmarksdansk: Dette er forekomster af prædikatet sammen med tidsadverbialer som betegner præcise tidspunkter, og som derfor går imod en prædikativ tilstandslæsning:

- (16) *og de levede i den [hus] til øh de var gift i øh enoghalvfems* (CoNAmDA-kbl-80-TEN)
- (17) *og du har hvad tid [hvilket år] hun var gift* (CoNAmDA-kbl-73-AHO; AHO taler her om sin mor og hvornår moren blev gift)
- (18) *jeg var gift i 1906* (CoNAmDA-kbl-73-PEH; ægteskabet varede ud over året 1906)

De ikke-durative tidsadverbialer lægger op til, at det ikke er tilstanden 'at være gift', som informanterne taler om (og et kig på samtalen bekræfter dette), men at de taler om selve vielsen, den dynamiske overgang/aktivitet, og altså stadig bruger prædikativisk *var gift*. En lignende skurren i danmarksdanske ører opstår, når de nordamerikanske talere bruger *var gift* i kontekster, hvor en temporal ledsætning afgrænser tilstanden 'at være gift', jf. de følgende eksempler:

- (19) *det var mange år efter jeg var gift at jeg fik det den bog* (CoNAmDA-kbl-73-AGL)
- (20) *ja, men efter til vi var gift, se, så flyt- købte de den her farm her* (CoNAmDA-kbl-73- KKD)

Læst med danmarksdanske øjne er propositionen her, at bogen blev givet, henholdsvis farmen blev købt, efter at talerens ægteskab (den prædikativiske tilstand) sluttede. Men ud fra optagelsen kan vi med sikkerhed sige, at dette ikke er tilsigtet. Talernes intention har været at tidsfæste begivenhederne (køb af farmen og bogen som gave) i forhold til det specifikke tidspunkt (årstal), hvor deres ægteskab blev indgået.

Samme slags sammenstød mellem brug prædikativisk *var gift* og den semantisk kontekst ser vi i følgende eksempler, hvor specificerende stedsadverbialer også lægger op til, at det er vielsen og ikke ægteskabet, der er tale om:

- (21) *de var gift ... in Omaha* (CoNAmDA-kbl-73-LIA)
- (22) *jeg var gift derude* (CoNAmDA-kbl-73-HEF)
- (23) *well, jeg- jeg var gift oe ude i Seward County* (CoNAmDA-kbl-73-DSO)
- (24) *vi var gift in Danmark* (CoNAmDA-kbl-80-MLC)

Hvis man her med danmarksdanske øjne skulle tage prædikatet for gode varer, skulle sætningens proposition indebære, at de personer, som subjekterne betegner, var gift det pågældende sted, men ikke andre steder. Der er dog intet i samtalerne, der tyder på, at dette udsagn er tilsigtet, men at talernes ægteskab også holdt andre steder end de nævnte. Når *gift* i LANCHART-korpusset optræder sammen med specificerende steds- eller ikke-durative tidsadverbialer, er det udelukkende med *blev*. Dette implicerer, at den ovennævnte brug af *var gift* sammen med punktuelle tids- eller stedsadverbialer i amerikadansk talesprog er en kontaktpåvirkning fra engelsk.

### Diskussion og konklusion

Analyserne har vist, at Hasselmos konklusion angående en forandring af det amerikaskandinaviske passivsystem hen imod en forøget brug af VÆRE ikke kan rumme de amerikadanske resultaters kompleksitet. For det første kan vi konstatere, at forandringen af det amerikadanske passivsystem ikke er altomfattende, men blot rammer en specifik gruppe af overgangsverber, i hvert fald når man tager et vist antal forekomster som udgangspunkt. Sagt med andre ord: CoNAmDa viser også en usædvanlig brug af *var* sammen med andre overgangsverber, men her er der kun få forekomster per fuldverbum, mens der er påfaldende mange forekomster med *født*, *konfirmeret* og *gift*. Årsagen til, at det netop er de biografiske overgangsverber, der synes at være sårbare for en kontaktpåvirkning af engelsk, er sandsynligvis teksttypen. De sociolingvistiske interview, som udgør CoNAmDa og LANCHART-korpusset, indeholder tit et tilbageblik i form af et biografisk narrativ, og dette øger selvfølgelig chancen for at de livsbiografiske overgangsverber optræder.

For det andet er det som nævnt ikke passivsystemet som sådan, der forandres, men en mere generel overforbrug af VÆRE som

hjælpe- og kopulaverbum, dvs. også i prædikativkonstruktioner. For det tredje har kontakten med engelsk en effekt på forskellige niveauer: Den signifikante kvantitative forskubning ved *født* hen imod et øget brug af VÆRE bygger ikke på valg, der decideret er ugrammatisk i danmarksdansk, men snarere på at de nordamerikanske talere har en tendens til at vælge VÆRE i stedet for BLIVE i kontekster, hvor begge dele er mulige. Den generelt store valgfrihed i danmarksdansk med hensyn til valg af hjælpe- eller kopulaverbum sammen med *født*, *konfirmeret* og *gift* træder tydeligt frem, idet vi kun kan se meget få og meget specifikke kontekster, hvor *var* ikke bruges i danmarksdansk: *var gift* + specificerende tidspunkts- eller stedsadverbialer og *var konfirmeret* + specificerende stedsadverbial, ledsager, agens eller *på SPROG* (fx *på dansk*).

Et punkt, som vi ikke har diskuteret endnu, er en kontaktpåvirkning i kraft af muligheden for, at passiv på engelsk kan dannes med GET. Som nævnt kan BE + *born* ses som fastlåst passiv; det forekommer altså kun i denne form. *Confirmed* og *married* kan derimod rent principielt optræde med GET. Bache (2000:85-86) påpeger, at GET-passiver mest optræder i sprogligt uformelle talehandlinger. GET-passiver har en resultativ betydning, og subjektet får derved tilskrevet et element af initiativ eller ansvar (fx *Malcolm got promoted*; jf. også brugen i imperativen *Get yourself invited to the meeting!*). GET-passiver er altså entydigt dynamiske (jf. *They got married* = dynamisk, mens *They were married* = dynamisk eller statisk) (Bache 2000:85-86; eksempler også herfra). Som sådan er brugen af GET og BE parallelt til det danske system med valget mellem BLIVE og VÆRE. Dog er det af forskellige grunde svært at tage højde for GET-passivernes indflydelse på amerikadansk: Vi ved meget lidt eller intet om talernes engelske, og vi ved derfor ikke, om de ville have brugt GET som hjælpeverbum i et interview, der af mange må have været opfattet som en formel situation. Det er heller ikke ligetil at se, i hvilken form GET-passiver skulle påvirke talernes (nordamerika)danske talesprog: Det kunne føre til en stabilitet af distinktionen mellem BLIVE og VÆRE, men en direkte replikation af *get/got* er svær at forestille sig; *Get/got* og *bliver/blev* ligger langt fra hinanden i form, ulig *was/were* og *var*.

Et andet punkt, som ikke står helt klart for os endnu, er spørgsmålet om, hvorfor forskellen i brug af hjælpeverbum kun gør sig gældende i præteritum. Årsagen kan selvfølgelig være talesprogets formmæssige lighed mellem *was/were* og *var*. Dette er sandsynligt, men ikke tilstrækkelig som forklaring, idet vi også er stødt på fænomenet i skrevet amerikadansk. Her kan det være produceret af arvesprogstalere dvs. efterkommere af emigranterne, der har tilegnet sig en allerede forandret variant af forældrenes (udvandrenes), sprog (jf. Kühl & Heegård 2016 for en kort redegørelse for begrebet arvesprogstalere), men vi har også set det produceret på skrift af emigranttalere. Muligvis hænger præteritumeffekten sammen med, at der for disse specifikke prædikater ikke er andre muligheder for, hvor en påvirkning kan vise sig: Fordeler man prædikaterne på henholdsvis præsens og præteritum, kan man opstille følgende tabel:

| Tempus            | VÆRE + <i>født/konfirmeret/gift</i>                                                                                                             | BLIVE + <i>født/konfirmeret/gift</i>                                                                                                         |
|-------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>præsens</b>    | <i>er født/konfirmeret/gift</i><br>betegner en gældende tilstand (også generisk).                                                               | <i>bliver født/konfirmeret/gift</i><br>betegner en igangværende aktivitet eller futurum; også generiske udsagn.                              |
| <b>præteritum</b> | <i>var født/konfirmeret/gift</i><br>betegner en tilstand, også generisk. Præteritum koder tidslig eller faktisk afstand (GDS:681ff., især 688). | <i>blev født/konfirmeret/gift</i><br>betegner en overstået aktivitet. Præteritum koder tidslig eller faktisk afstand (GDS:681ff., især 688). |

Tabel 2

CoNAmDas teksttype (sociolingvistiske interviews med biografiske narrativer) med ældre talere lægger op til brug af præteritum, idet det er fortiden (informantens liv hidtil), der omtales. GDS (681ff., især 688) analyserer tempus ikke kun som tidskategori, men også som et udtryk for en abstrakt markering af graden af nærhed eller afstand som inkluderer visse modusbetydninger. Præteritum<sup>7</sup> udtrykker således 'ikke-nærhed' til talehandlingens udgangspunkt, afstand i realitet (faktuel forskel, bl.a. hypotetiske eller kontrafaktiske udsagn, fx *Bare*

<sup>7</sup> Det gælder også præteritum perfektum (GDS:688).

*jeg var gift med ham*) og/eller afstand i tid (*Vi var gift i 1975 og vi blev skilt i 1976*). Talernes egne og deres børns fødsler, konfirmationer og vielser står typisk i en vis tidslig afstand til taletidspunktet<sup>8</sup>, og præteritum (dvs. *blev* eller *var*) er derfor et naturligt valg for disse biografiske narrativer. Imidlertid kan brug af præsens af VÆRE (*er født/konfirmeret/gift*) være lige så naturligt, siden en fortælling om en stadig gældende tilstand også kan være tilsigtet. Brug af både præteritum og præsens er altså i princippet mulig og kan være umarkeret.

Dog er der i præteritum en mulighed for opposition mellem brug af *var* og *blev*, men samme opposition og dermed samme valgmulighed eksisterer ikke i præsens mellem *er* og *bliver*. Det er ikke at forvente, at disse ældre talere i deres retrospektive narrativer bruger *bliver født/konfirmeret/gift* og dermed omtaler en igangværende aktivitet eller futurum. Historisk dramatisk præsens ville selvfølgelig være en mulighed, men CoNAmDas talere bruger den ikke. Dette ville forklare 'præteritumseffekten' i vores resultater.

## Litteratur

GDS = Erik Hansen & Lars Heltoft (2011) *Grammatik over det danske sprog*.

København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Gregersen, Frans & Kristiansen, Tore (2015) Indledning. Sprogforandring i virkelig tid. *Hvad ved vi nu - om danske talesprog?* Frans Gregersen og Tore Kristiansen (udg.). København: Sprogforandringscentret, Københavns Universitet:9-45.

Kühl, Karoline (2015) 'Det er easy at tale engelsk også'. *Amerikadansk* i 1960'erne og 1970'erne. *NyS* 47:39-64.

Kühl, Karoline & Heegård, Jan (2016) Ledstillingsvariation i amerikadanske hovedsætninger med topikalisering. *Ny forskning i grammatik* 23:161-176.

Kühl, Karoline, Jan Heegård, Gert Foget Hansen & Frans Gregersen (accepteret) CoAmDa. Et nyt dansk talesprogs korpus. *Danske Talesprog*.

Nielsen, Peter Juul (2015) *Functional structure in morphology and the case of nonfinite verbs. Theoretical issues and the description of the Danish verb system*. Amsterdam: Brill.

---

<sup>8</sup> Børnebørn og oldebørn omtales ikke særlig hyppigt, idet interviewerne mest spørger til børnenes sprogbrug.